

IEVADS BĒGLU TIESĪBĀS

19.10.2016

Svetlana Djačkova
Latvijas Cilvēktiesību centrs

Bēgļi ≠ citi migranti

Kāda ir galvenā atšķirība starp bēgļiem un pārējiem migrantiem?

Bēgļi ≠ citi migranti

- **Dažādas migrantu kategorijas:**
 - Ekonomiskie u.c. migranti (uzturēšanas atļauja, vīza)
 - Neregulārie (nelegālie) migranti (personas, kam nav legālā pamata uzturēties valstī): *atgriešanās/izraidīšanas procedūra*
 - Personas, kas ierodas nelegāli (nelūdzot patvērumu)
 - Beigusies vai nav pagarināta uzturēšanas atļauja/vīza
 - Nelegāli nodarbinātie
 - Personas, kam patvēruma iesniegums ir noraidīts galīgajā instancē
- **Termins “bēglis”** starptautiski tiek lietots arī plašāk (aptverot arī patvēruma meklētāju un personu ar alternatīvo statusu kategorijas)

Skaitļi pasaulē

- **Vairāk nekā 65 milj. personu pasaulē (iekšēji pārvietotās personas, bēgļi, patvēruma meklētāji, u.c.)** (ANO, UNHCR)
- **Ap 1.4 milj. patvēruma meklētāju ES (+Norvēģija un Šveice) 2015.gadā** (vairāk nekā divas reizes vairāk nekā 2014.gadā)
 - Tostarp vairāk ap **90, 000 nepilngadīgo bez pavadības** (vairāk nekā 3 reizes vairāk, nekā 2014.gadā)
 - **Galvenās izcelsmes valstis:** Sīrija (ap 370,000 pieteikumu), Rietumu Balkāni, Afganistāna, Irāka
 - **ES valstis, ar vislielāko patvēruma meklētāju skaitu:** Vācija (ap 500,000 pieteikumu), Ungārija (ap 200, 000 pieteikumu), Zviedrija, Itālija, Francija, utt.

Izcēsmis valstīs Latvijā

- **Patvēruma meklētāju izcelsmes valstis 2016.gadā:**
Sīrija, Afganistāna, Indija, Krievija, Pakistāna, Irāka, Eritreja, Nepāla, Ukraina, Armēnija, Turcija u.c.
- **Bēgļa statuss, alternatīvais statuss 2016.g.:** Irāka, Sīrija, Afganistāna, Eritreja, Kazahstāna, Krievija, Kirgizstāna, Irāna, Uzbekistāna

Tiesības meklēt patvērumu

- Katram cilvēkam ir **tiesības meklēt patvērumu** no vāšanās citās valstīs un izmantot šo patvērumu.
 - *Vispārējā Cilvēktiesību deklarācija, 12.pants*
- ANO Ženēvas konvencija par bēgļa statusu (1951)
- **Saistītas ar daudzām citām cilvēktiesībām**
(spīdzināšanas un necilvēcīgās un pazemojošās apiešanās aizliegums, tiesības uz efektīvu tiesisku aizsardzību, tiesības uz dzīvību, bērna tiesības, sociālās, ekonomiskās un kultūras tiesības u.t.t.)
- Citas vairākas ANO konvencijas, Eiropas Padomes saistošie dokumenti, ES tiesību normas, tostarp vairākas direktīvas, Starptautisko tiesu spriedumi (ECT, ES tiesa)

Slide 6

u1 user; 2015.01.26.

Neizraidīšanas princips

- Neviens dalībvalsts nekādā gadījumā neizraida vai neatgriež bēgli uz tās valsts robežu, kuras teritorijā **viņa dzīvība un brīvība ir apdraudēta sakarā ar viņa rasi, reliģiju, valstspiederību vai piederību pie kādas īpašas sociālās grupas vai sakarā ar viņa politiskajiem uzskatiem.**
 - ANO Konvencija par bēgļa statusu, 33.p.
 - Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencija (3.p. – spīdzināšanas un necilvēcīgās un pazemojošās apiešanās aizliegums) (ECT)
 - Patvēruma likums
 - Attiecas uz patvēruma meklētājiem, bēgļiem un citām starptautiskās aizsardzības formām (alternatīvais statuss)

Kas ir bēglis?

- trešās valsts valstspiederīgais vai bezvalstnieks, kam ir **labi pamatotas bailes** no vajāšanas pēc **rases, reliģijas, valstspiederības, piederības īpašai sociālai grupai pazīmēm vai politiskās pārliecības** dēļ;
- atrodas ārpus savas pilsonības valsts/agrākās pastāvīgās dzīvesvietas valsts un nespēj vai sakarā ar šādām bailēm nevēlas izmantot šīs valsts aizsardzību;

Vajāšana

- **Vajāšanas veidi:**
 - fiziska vai garīga vardarbība, tostarp seksuāla vardarbība;
 - tiesiski, administratīvi, policijas un/vai tiesu iestāžu pasākumi, kas paši par sevi ir diskriminējoši vai kas tiek īstenoti diskriminējošā veidā;
 - apsūdzība vai sods, kas ir nesamērīgs vai diskriminējošs;
 - juridiskas pārsūdzības atteikums, kā rezultātā tiek piespriests nesamērīgs vai diskriminējošs sods;
 - u.t.t.

Vajāšana

- **Vajāšanas dalībnieki**
 - valsts;
 - partijas vai organizācijas, kas kontrolē valsti vai būtisku valsts teritorijas daļu;
 - nevalstiski dalībnieki, ja valsts vai partijas vai organizācijas, kas kontrolē valsti vai valsts teritoriju, nav spējīgi vai nevēlas nodrošināt aizsardzību pret vajāšanu vai būtisku kaitējumu

Vajāšanas pamati

- **Reliģija:**
 - *Piemēri Latvijā:* kristieši Irānā, Ēģiptē, Uzbekistānā
- **Valstspiederība/tautība**
 - *Piemērs Latvijā:* gruzīnu tautības personu vajāšana Krievijā
- **Piederība īpašai sociālai grupai:** (piem., dzimums, seksuālā orientācija)
 - *Piemēri Latvijā:* kaukāziešu izcelsmes ģimenes locekļu vajāšana Krievijā; piederība pie atraitņu grupas, kurām draud piespiedu laulība, un meitenēm, kurām draud dzimumorgānu apgraizīšana Ganā; KF nespēj aizsargāt sievietes pret vardarbību ģimenē.

Vajāšanas pamati

- **Politiskā pārliecība:**
 - *Piemēri Latvijā:* bailes no spīdzināšanas un nogalināšanas dēļ piedalīšanās demonstrācijā Turcijā; bailes no apcietinājuma politisko aktivitāšu dēļ Irānā
- **Alternatīvais statuss: būtisks kaitējums** (nāves sods, spīdzināšana, bruņoti konflikti utt.)
 - *Piemēri Latvijā:* bailes no nelikumīgas apcietināšanas un spīdzināšanas Irānā; militārie konflikti Kolumbijā; bailes no Taliban sodīšanas Afganistānā

Patvēruma meklētāju uzņemšana

Valsts iestādes

- **Valsts robežsardze (IeM)** - pieņem patvēruma iesniegumus, veic sākotnējās pārbaudes un darbības; tiesības aizturēt (AĀIC “Daugavpils”)
- **PMLP (IeM)** - veic patvēruma interviju; pieņem dažādus lēmumus, tostarp par statusa piešķiršanu; pārrauga PMIC “Mucenieki”
- **Juridiskās palīdzības administrācija** – nozīmē advokātu, ja patvēruma meklētājs vēlas pārsūdzēt PMLP lēmumu
- **Administratīvā rajona tiesa** – pieņem galīgo lēmumu par statusu
- **Latviešu valodas aģentūra (IZM)** – organizē latviešu valodas apmācību PMIC

Patvēruma meklētāju uzņemšana

Nevalstiskās organizācijas

- **Latvijas Cilvēktiesību centrs** (konsultācijas, juridiskā palīdzība, informācija par bēgļu/ārzemnieku tiesībām, iestādēm) – www.cilvektiesibas.org.lv
- **Patvēruma “Drošā māja”** – informācija par tiesībām, jurista konsultācijas, tulka pakalpojumi, brīvprātīgie – <http://patverums-dm.lv/>
- **Latvijas Sarkanais Krusts** (sociālie darbinieki un sociālie mentori, humānā palīdzība) – <http://www.redcross.lv/lv/>
- **“Gribu palīdzēt bēgļiem”** – <https://www.facebook.com/groups/1044267682279709/>
- Citas NVO

Patvēruma meklētāju tiesības

- Patvēruma meklētāja **personas dokuments**
 - Tiesības **uzturēties valstī** līdz galīgā lēmuma pieņemšanai
 - **Pārvietošanās brīvība** valsts teritorijā, aizturēšana kā galējais līdzeklis
 - **Konfidencialitāte** (informācijas neizpaušana par patvēruma meklētāju)
 - **Informācija par tiesībām, juridiskā palīdzība, tiesības pārsūdzēt** valsts institūciju lēmumus
 - **Materiālie apstākļi**, kas nodrošina atbilstošu dzīves līmeni, fizisko un garīgo veselību (izmitināšana, pabalsti – EUR 3,00 diennaktī, izvērtējot personas finanšu līdzekļu pieejamību)
 - **Bērna interešu princips**
 - **Ģimenes vienotības princips**
- (Patvēruma likums, ES tiesību normas u.c.)*

Patvēruma meklētāju tiesības

- **Īpašu procesuālo vai uzņemšanas vajadzību izvērtēšana un ievērošana**
 - nepilngadīga persona,
 - persona ar invaliditāti,
 - persona vecumā, kuru sasniedzot Latvijā piešķir vecuma pensiju,
 - grūtniece,
 - vecāks ar nepilngadīgu bērnu,
 - cilvēktirdzniecības upuris,
 - persona, kurai veselības stāvokļa dēļ nepieciešama īpaša aprūpe,
 - persona ar garīgiem traucējumiem, persona, kas pārcietusi spīdzināšanu, izvarošanu vai cita veida nopietnu psiholoģisku, fizisku vai seksuālu vardarbību u.c.
- (Patvēruma likums, ES tiesību normas)*

Patvēruma meklētāju tiesības

- **Veselības aprūpe:**

- No valsts budžeta patvēruma meklētājam apmaksā neatliekamo medicīnisko palīdzību, dzemdību palīdzību, zobārstniecības palīdzību akūtā gadījumā, primāro veselības aprūpi, psihiatrisko palīdzību un medicīnisko palīdzību nepilngadīgām personām, kā arī pakalpojumus Epidemioģiskās drošības likumā noteiktajos gadījumos un tuberkulozes ārstēšanai nepieciešamos medikamentus.
- Iekšlietu ministrija sedz izdevumus par sākotnējo veselības pārbaudēm patvēruma meklētājiem PMIC

(Patvēruma likums, MK Noteikumi Nr. 1529 "Veselības aprūpes organizēšanas in finansēšanas kārtība")

Patvēruma meklētāju tiesības

- **Izglītība:** Nepilngadīgajam patvēruma meklētājam ir tiesības iegūt **izglītību** valsts valodā valsts vai pašvaldības izglītības iestādē - sagatavošanu pamatizglītības ieguvei no 5 gadu vecuma, pamatizglītību un vidējo izglītību;
 - 3 mēnešu laika no bēgļa vai alternatīvā statusa pieprasīšanas brīža;
 - atbilstoši izmitināšanas vietai;
 - bērna pārstāvis iesniedz iesniegumu PMLP vai VRS;
 - PMLP vai VRS informē IZM par nepilngadīgā izmitināšanas vietu;
 - IZM nosaka izglītības iestādi;
 - bērna pārstāvis iesniedz iesniegumu izglītības iestādē;
 - izglītības iestāde lemj par bērna uzņemšanu;
 - IZM noslēdz līgumu ar skolu par finansējuma nodrošināšanu; skola izstrādā individuālo plānu;
 - tiesības pabeigt uzsākto vispārējās izglītības ieguvī arī pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas.

(Patvēruma likums, MK noteikumi Nr.488 "Kārtība, kādā nepilngadīgām patvēruma meklētājam nodrošina izglītības iespējas", 26.07.2016)

Nepilngadīgi bērzu pavadības

- **Patvēruma meklētājs:** trešās valsts valstspiederīgais vai bezvalstnieks, kas ir jaunāks par 18 gadiem un ieradies vai palicis LR bez tādas personas pavadības, kura ir par viņu atbildīga (tēvs, māte, aizbildnis) līdz brīdim, kad atbildīgā persona atsāk pildīt pienākumu pret viņu.
 - personiskajās un mantiskajās attiecībās pārstāv bāriņtiesa vai tās iecelts aizbildnis, vai bērnu aprūpes iestādes vadītājs
 - primāri tiek nodrošināta aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē
 - lēmumu par izmitināšanu PMIC, audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē pieņem bāriņtiesa sadarbībā ar sociālo dienestu un PMLP; tiek ņemti vērā dažādi faktori (**bērna labākās intereses**)
- **Praktiskās grūtības,** piem., aizbildņu un audžuģimeņu motivācija un kompetence, valodas barjera, pabalsta izmaksāšana aizbildnim un apliecības sociālo garantiju nodrošināšanai izsniegšana (bērnam nav personas koda)

(Patvēruma likums, MK noteikumi Nr. 370 "Kārtība, kādā no valsts budžeta līdzekļiem sedz pašvaldības izdevumus par nepilngadīgu patvēruma meklētāju izmitināšanu", 14.06.2016)

Nepilngadīgi bērzu pavadības

- **Pēc bēgļa vai alternatīvā statusa iegūšanas:**
- LM: tādas pašas garantijas, kuras ir tiesīgs izmantot ikviens bārenis un bez vecāku gādības palikušais bērns Latvijā arī pēc pilngadības sasniegšanas
 - - *MK noteikumi Nr.857 "Noteikumi par sociālajām garantijām bārenim un bez vecāku gādības palikušam bērnam", Bērnu tiesību aizsardzības likums (garantijas līdz 24 gadu sasniegšanai)*

Tiesības pēc bēgļa vai alternatīvā statusa iegūšanas

- **Uzturēšanas atļauja, ceļošanas dokuments**
 - **Pārvietošanās brīvība dalībvalstī, ES**, tiesības pretendēt uz ES pastāvīgā iedzīvotāja statusu
 - Piekļuve **darba tirgum**; ar nodarbinātību saistītas izglītības iespējas - **NVA pakalpojumi** (arī valsts valodas apmācība)
 - **Nepilngadīgo tiesības iegūt vispārējo izglītību** valsts valodā valsts vai pašvaldības izglītības iestādē (bez papildus valsts atbalsta skolām)
 - **Pieaugušo izglītības iespējas**, ar līdzvērtīgiem nosacījumiem, kā citiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kas legāli pastāvīgi uzturas valstī
 - **Mājokļa pieejamība** (pēc PMIC atstāšanas) – uz līdzīgiem nosacījumiem, kā citiem trešo valsts valstspiederīgajiem, kas legāli pastāvīgi uzturas valstī
- (Patvēruma likums, Imigrācijas likums, Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likums, ES normas u.c.)*

Tiesības pēc bēgļa vai alternatīvā statusa iegūšanas

- **Veselības aprūpe** – ar līdzīgiem nosacījumiem kā pilsoņiem
 - **Īpašo uzņemšanas vajadzību ņemšana vērā, bērna intereses**
 - **Ģimenes vienotība, ģimenes apvienošana**
 - **Sociāli ekonomiskās iekļaušanās (integrācijas) programmas** – individuālie plāni, ko koordinē sociālie darbinieki un sociālie mentori
- (Ārstniecības likums, Patvēruma likums, ES normas u.c.)*

Tiesības pēc bēgļa vai alternatīvā statusa iegūšanas

- **Valsts pabalsts:**

- Pieaugušajiem EUR 139 mēnesī; katram nākamajam ģimenes loceklim – EUR 97; nepilngadīgajam – EUR 97
- Pabalsts valsts valodas apguvei personai no 7 g.v. līdz EUR 49,80 mēnesī
- Bēglim pabalstus izmaksā 12 mēnešu garumā, personām ar alternatīvo statusu – 9 mēnešus

(MK noteikumi Nr. Noteikumi par pabalstu bēglim un personai, kurai piešķirts alternatīvais statuss Nr.457, 12.07.2106)

Tiesības pēc bēgļa vai alternatīvā statusa iegūšanas

- **Sociālie pakalpojumi un sociālā palīdzība:**

- **Bēgļiem** ir tiesības saņemt tādus pašus sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību kā LR pilsoņiem un citiem pastāvīgajiem iedzīvotājiem
- **Personām ar alternatīvo statusu** ir tiesības saņemt pabalstu garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai, patversmes un naktspatversmes pakalpojumus, kā arī sociālā dienesta informāciju un konsultācijas;
 - bērniem, kas ieguvuši alternatīvo statusu, ir tiesības saņemt sociālās aprūpes pakalpojumus un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus (Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 13.p.1.d.).
 - pašvaldības sociālais dienests ir tiesīgs piešķirt dzīvokļa pabalstu personai, kurai piešķirts alternatīvais statuss, tādā kārtībā un apmērā, kāds noteikts attiecīgās pašvaldības iedzīvotājiem.

(Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums)

Tiesības pēc bēgļa vai alternatīvā statusa iegūšanas

- **Noderīgs resurss:**

- VARAM Informatīvais ziņojums “Par bēgļu un personu ar alternatīvo statusu uzņemšanas un sociālekonomiskās iekļaušanas pasākumu ietekmi uz pašvaldību budžetiem”,

<http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40393118&mode=mk&date=2016-09-20>

Darbs ar bēgļiem-klientiem

- **Veiksmes stāsti?**
- **Problēmas, izaicinājumi**

Kas ir jāņem vērā (no LCC praksis un materiāliem)

- **Komunikācija, valodas barjera** (tulkojuma kvalitāte, dzimuma un reliģijas faktors)
- **Īpašās vajadzības**
- **Dokumentu** (izglītība, kvalifikācija u.c.) esamība/trūkums
- **Kultūršoks, cita vide, uztvere**
- **Daudzkārt jāatkārto** informācija, jāskaidro situācija, tiesības, pienākumi u.t.t.
- **Nesagaidām no katra tūlītēju atklātību un uzticēšanos**, ka atcerēsies visu un visās detaļās, tādu pašu uztveri un attieksmi kā mums, likumu un noteikumu izpratni, augstu izglītības līmeni
- **Dažādi uzvedības modeļi, emocijas, traumātiskā pieredze** (nespēja koncentrēties, atcerēties, nevēlēšanās stāstīt par traumatiskajiem notikumiem, neuzticēšanās, bailes, depresija, zems pašvērtējums utt.).

Kas ir jāņem vērā (no LCC praksis un materiāliem)

- Vienlīdzīga attieksme, uzticēšanās, labvēlīga, pozitīva gaisotne un attieksme, vēlams, konfidenciālā atmosfēra, uzmanīga un aktīva klausīšanās, ieinteresētība; nesteidzīgums; iedrošinājums; precizējumi sarunas veidā.

PALDIES PAR UZMANĪBU!

